

1789 i Ménerbes¹⁾ havde i Ægteskab med Catharine Rigs-grevinde Rantzau, død 1792, erhvervet Godserne Obbendorf, Schönhorst og Büroau.

Den nederste Halvdel af Arkets fjerde og sidste Side er overhældt med Blæk, der, som nævnt, skal være fremkommet ved at Dronningen i sin Forbitrelse havde væltet Blækhuset over Skrivelsen. Lieutenant C. F. Bech, der var Øjenvidne ved Dronningens Fængsling, fortæller, at Grev Rantzau lod hende overrække Ordren gennem en Kammerjomfru, hvorefter han fulgte denne ind i Dronningens Soveværelse og bad hende gennemlæse Skrivelsen, som hun holdt i Haanden, for at forvise sig om at den var skrevet med Kongens Haand. Dronningen skal da have slængt den hen paa Bordet med „en Slags Arrighed“²⁾.

Det maa antages, at Kongen kun har renskrevet Ordren efter en ham forelagt Konzept. Skrifttrækkene er i Sammenligning med hans talrige egenhændige Vedtegninger, der findes i Kancelliets og Rentekamrets Forestillingsprotokoller, paafaldende smukke. Med Undtagelse af en svag opadgaaende Tendens i Linjerne bærer Skriften ikke Vidne om den Ængstelse og Uro, der maa have grebet ham.

2.

Er Kongeloven fra 1665 eller fra 1668?

Ved J. A. Fridericia.

Det vil erindres, at afdøde A. D. Jørgensen i sin *Peter Schumacher Griffenfeld* (Kbh., 1893, I, 199 ff., 473 ff.) fremsatte den Paastand, at Kongeloven i Virkeligheden var 3 Aar yngre end den udgiver sig for, idet den, skønt den bærer

¹⁾ Hist. Tidsskr. 6. R. III, 732. Thümmel, Reise in die mittäglichen Provinzen von Frankreich, IV, 64 f.

²⁾ Hist. Tidsskr. 3. R. VI, 95.

Tidsmærket 14. Novbr. 1665, faktisk først var forfattet og udstedt i Slutningen af 1668. Hans Beviser for denne Paa-stand var følgende¹⁾: Muligheden for en Antedatering fore- ligger ved, at Schumacher selv har sagt, at Gavebrevet til Prins Jørgen, der kalder sig givet 14. Novbr. 1665, er ante- dateret og i Virkeligheden først skriver sig fra Novbr. eller Decbr. 1668; herved er det givet, at Regeringen overhovedet paa dette Tidspunkt indlod sig paa at antedatere. I Motive- ringen heraf siger Schumacher kun, at Kongeloven var dateret 1665, ikke at den var udstedt det Aar. Det „Slægtregister“ over det kongelige Arvehus, som Schumacher begyndte at føre i Henhold til Kongelovens 39. Artikel, er først anlagt 1669. I Prinsesserne Anna Sofies og Frederikke Amalies Arveafkaldsbreve af henholdsvis 10. Oktbr. 1666 og 24. Oktbr. 1667 tales kun om Fundamentallove og den fædrene Dispo- sition og Forordning, medens Prinsesse Vilhelmine Ernestines Afkaldsbrev af 21. Septbr. 1671 nævner den af hendes Fader givne Fundamentallov, der kaldes Lex regia; altsaa har der ingen Kongelov eksisteret endnu i Oktbr. 1667. Der er endvidere bevaret et Brev fra Schumacher til Kristoffer Gabel af 12. Marts 1669, af hvilket fremgaar, at Seglet til Konge- loven endnu ikke var i Arbejde paa dette Tidspunkt (skulde hellere have heddet: var sat i Arbejde); heraf følger „vel med Nødvendighed, at de nu bevarede, monumentalt udstyrede Haandskrifter af Loven først ved samme Tid var under Ud- arbejdelse, og at den foreløbige Original, som vel for alle Tilfældes Skyld maa være bleven udstedt, ikke kan have været synderlig ældre, med andre Ord falder sammen med Udstedelsen af Prins Jørgens Brev“. Endelig fremgaar „til Overflod“ af den i Kongeloven brugte Retskrivning, at den tidligst er fra Slutningen af 1668; thi Schumacher — og det er jo hans Haandskrift, vi har i begge Eksemplarerne af den originale Kongelov — „skriver nemlig bl. a. i sin Ung- dom „och“, senere „oc“, lige til Slutningen af 1668, da han

¹⁾ Det skal dog bemærkes, at jeg gengiver hans Beviser i en fra hans egen noget afvigende Rækkefølge.

i Kammerprotokollen, første Gang i Brevet for Prins Jørgen, skriver „og“, hvad han saa bibeholder, men Kongeloven har ligeledes „og“; Tilskyndelsen til denne Forandring har han øjensynlig faaet af Pontoppidans Grammatik af dette Aar (1668), hvor den tilraades“. Jørgensen fremhæver, at dette Retskrivningsbevis er han først bleven opmærksom paa længe efter, at han ellers var klar over Sagen; men han kalder det nu „et nyt afgørende Bevis“. Spørger man endnu om Grunden til, at Regeringen har indladt sig paa denne Antedatering, da ligger den nær. Man havde under Forhandlingerne 1663 med de sachsiske Afsendinge om Anna Sofies Giftermaal med Kurprins Johan Georg givet Antydninger om en Arveret for Kongedøtrene, med hvilke den endelige Kongelov stod i Strid; Anna Sofies Bryllup stod nu 9. Oktbr. 1666; det gjaldt for at forebygge Indsigelser, hentede fra at Kongeloven var yngre end Ægteskabet og derfor uden forpligtende Gyldighed for de før dens Udstedelse avlede Børns Vedkommende, at slaa fast, at den var ældre. Hertil skal føjes, at Kongen netop 1668 havde bestemte Grunde til at komme til et Resultat med Hensyn til „sin sidste Vilje“ og Arvefølgen, idet Kongedatteren i Dresden imødesaa sin første Nedkomst, og der var Mistanke om et Attentat paa Dronninggaard mod selve den danske Kongefamilie.

Saa vidt A. D. Jørgensen. Allerede i en Anmeldelse af Værket om Griffenfeld, trykt i det Letterstedtske Nordisk Tidsskrift 1894, tillod jeg mig Indsigelse mod hans Paastand (S. 441 f.). Bortset fra det noget usandsynlige i, at Frederik III, uden tvingende Grund — og en saadan kunde jeg ikke se i Forholdet til Sachsen —, skulde have villet foretage et Slags Falskneri med Enevældens fremtidige Fundament, forekom Beviserne trods deres Skarpsindighed mig ikke overbevisende. At Schumacher, som rigtigt er, først har begyndt at skrive paa Slægtregistret 1669, kunde dog i og for sig ikke være afgørende. At han talte om Kongeloven som dateret og ikke som udstedt 1665, var ganske i Overensstemmelse med dens egen Udtryksmaade. De forskellige Udtryk i Prinsessernes Afkaldsbreve af 1666—67 og 1671

kunde meget let forklares ved, at Kongeloven i de førstnævnte Aar under alle Omstændigheder ikke var noget offentligt Dokument, som man kunde ønske at henføre til over for fremmede, medens den 1671 var tagen frem af Hvælvingen og oplæst for Gehejmeraadet. Derimod kunde jeg dengang ikke komme helt bort fra de to andre Beviser, Seglenes Forarbejdelse og Retskrivningen, men jeg gjorde gældende, at de kun havde Betydning for Udfærdigelsen af de nu bevarede Haandskrifter, ikke af den foreløbige Original, som ogsaa Jørgensen forudsatte Tilværelsen af; jeg kunde udtrykkeligt have tilføjet, at naar han havde udtalt, at denne ikke kunde være synderlig ældre, afgang dette jo af de andre Bevisers Holdbarhed.

Som man ser, gik jeg 1894, ligesom Jørgensen, ud fra, at der ingen Forskel var i Henseende til Beseglingen og Retskrivningen imellem de to bevarede Originaler, af hvilke den ene findes i Rigsarkivet, den anden i Regaliekammeret paa Rosenborg. Efter den første havde A. D. Jørgensen nogle Aar i Forvejen udgivet et bogstavret Aftryk i *Kongeloven og dens Forhistorie* (Kbh., 1886, S. 38 ff.), medens han i Fortalen til samme Skrift (S. VI f.) havde beskrevet begges Ydre.

Sysselsat med Forberedelserne til at skrive Frederik III's Historie i *Danmarks Riges Historie* er jeg nu kommet tilbage til Spørgsmaalet og har ved Museumsdirektør Dr. Mollerups Velvilje haft Lejlighed til nøjere at undersøge Originalen i Regaliekammeret og kollationere den med den trykte Udgave af 1886, hvad der er det samme som med Originalen i Rigsarkivet. Det skal nu straks siges, at reelt er der ingen nævneværdig Forskel paa de 2 Haandskrifter. Et enkelt Sted er to Ord stillede anderledes ved Siden af hinanden¹⁾, et andet Sted er et først glemt Ord skrevet til foroven, et tredje Sted viser Spor af Radering. Men alt dette er reelt ganske betydningsløst. Helt anderledes stiller det sig derimod med Hensyn til Beseglingen og Retskrivningen.

¹⁾ Art. 29, Udg. S. 61 L. 11 virckligen hannem i Stedet for hannem virckligen.

I Regaliekammerets Original findes efter Dateringen (Giffvet paa Vort Slott Kiøbenhaffn, den 14. Novembr. Aar 1665) kun Kongens Underskrift: Friderich, hvorimod Rigsarkivets har: Under vort Zignete. Friderich (Udg. S. 67). Endvidere er der bevaret en simplere Traad, der har forenet de 6 Blade, hvoraf Haandskriftet bestaar, uafhængigt af de Snore, hvori Guldseglet hænger. Saa meget tør sluttes heraf, at da Frederik III underskrev denne Original, behøver der ikke at have været Tanke oppe om, at den skulde forsynes med et Signet eller Segl. Jørgensens Bevis, hentet fra Tidspunktet for Seglenes Forarbejdelse, kan da ikke ramme denne Original.

Jeg vendte mig dernæst til Retskrivningen. Som allerede sagt, har Jørgensen paapeget 3 Stadier i Schumachers Stavning af Ordet: „og“. De kan nøjere afgrænses paa følgende Maade. Hvad der er bevaret af hans Autografer indtil Efteraaret 1665, har Skrivemaaden: „och“¹⁾; sidste Gang findes den, saa vidt mig bekendt, i en Optegnelse i hans Kammerprotokol af 21. Septbr. 1665²⁾. Derefter skriver han 1666, 1667 og største Del af 1668: „oc“, og endelig fra Udgangen af 1668: „og“³⁾. Tager man nu Kongeloven, saa findes Ordet: „og“ 362 Gange i den⁴⁾. I Rigsarkivets Original er Skrivemaaden alle Vegne: „og“. Men nu viser sig det helt modsatte i Regaliekammerets. Der er 2 Gange: „oc“, 3 Gange: „og“, og 357 Gange: „och“. Hertil maa føjes, at dets Retskrivning ogsaa i andre Henseender viser Forskel fra Rigsarkivets, og

¹⁾ Se især Brevene i Danske Mag. 5. R. II, 52 ff.

²⁾ Senere Autografer fra 1665 kender jeg ikke.

³⁾ Overgangen fra „oc“ til „og“ er tydelig baade i Kammerprotokollen og i hans egh. Randbemærkninger i et Register til Kancelliekspeditionerne fra April 1668 til Maj 1670 (Rigsark., Frederik III's Kabinetsarkiv). Dog er der ganske naturligt en Vaklen, som naar Kopien i Kammerprotokollen af Prins Jørgens Gavebrev et Sted har „oc“, hvor den ogsaa med Schumachers Haand skrevne Original (Rigsark.) har „og“.

⁴⁾ For Sikkerheds Skyld bemærker jeg, at jeg ikke har medtaget Titellindledningen, som ingen af Stederne er med Schumachers Haand.

det altsammen i Retning af hvad Schumachers Retskrivning var i hans yngre Dage¹⁾. Alt i alt er det nu umuligt, at en Mand selv i en retskrivningsforvirret Periode kan have skrevet 2 saa vigtige og ellers enslydende Haandskrifter paa samme Tid. Men da Retskrivningen endvidere er den fra 1665 og ikke den fra Tiden mellem dette Aar og 1668, falder ogsaa enhver Tanke bort om, at de er skrevne blot nogenlunde samtidigt²⁾.

Forholdet er nu altsaa det: Der er ingen reelle Beviser for, at Kongeloven er antedateret. Beseglingsbeviset rammer ikke Originalen i Regaliekammeret, og denne viser ved sin Retskrivning, at den netop stammer fra den Tid, Dateringen angiver. Datum 14. Novbr. 1665 er altsaa ægte paa den. Af Kongeloven er den Dag udfærdiget en Original, eller, om man vil, en Koncept³⁾. Men først i Slutningen af 1668 er den anden Original udfærdiget. Og der bliver altsaa tilbage af Jørgensens Hypotese, at Kongen først da endelig har slaæet Loven fast, rimeligvis fordi han begyndte at ane, at han ikke skulde leve meget længere⁴⁾.

¹⁾ Dog er der større Inkonsekvens end ved Ordet: „og“. Der findes: Magt, Egteskab, saaledes som i Rigsarkivets Haandskrift, men ogsaa: Mact, Ecteskab, betractet, acte, Fryct, Encke, dyctig, roelig, m. m.

²⁾ En Indvending, der kan gøres mod denne Slutning, er selvfølgelig den, at Schumacher jo dog 3 Gange har skrevet: „og“, og saaledes foregrebet sin egen, ja hele Tidens ortografiske Udvikling, eftersom Pontoppidans Grammatik jo først er fra 1668. Denne Indvending er dog i Virkeligheden uden Betydning, thi for det første er der Spor til Vaklen allerede i den ovfr. nævnte Optegnelse af 21. Septbr. 1665, der eet Sted har: „end og“, og dernæst, hvad der er vigtigere: Reformen med Forandringen af „och“ eller „oc“ til: „og“, skyldes slet ikke, som Jørgensen synes at mene, Pontoppidan, men Peder Syv i hans Betænkninger over det Cimbriske Sprog, og denne Bog var udkommen 1663.

³⁾ Herpaa kunde jo tyde den enkelte Radering og den enkelte Tilskrift af et Ord.

⁴⁾ Om det formentlige Attentat har spillet en Rolle, kan naturligvis ikke vides.

Det er altid en lidt kedelig Sag at polemisere mod en højtfortjent Mand, som ikke længer kan forsvare sin Mening. Men Spørgsmaalet har en ikke ringe Interesse, ikke alene fordi det angaar et af vor Histories vigtigste Aktstykker, men ogsaa fordi det hænger sammen med to andre Spørgsmaal, det ene om Udviklingen af Schumachers Indflydelse hos Frederik III, det andet om det Tidspunkt, paa hvilket Kongen endeligt og urokkeligt har fastslaaet den ubetingede Enevælde. Særlig om det sidste Spørgsmaal har jo ogsaa Jørgensen opstillet en ejendommelig Teori. Men herpaa skal jeg ikke ved denne Lejlighed komme ind.

3.

Sagnkrøniken i Lundeårbøgerne.

Af Jørgen Olrik.

Lundeårbøgerne rummer som bekendt i deres senere skikkelse (fra 13. årh.) en ejendommelig lille sagnkrønike, indskudt blandt de tørre årbogsefterretninger, efter år 762, lige foran ordene „Nu går Romernes kejserdømme over til Franklands konger“. Sagnkrøniken findes dog kun i de tre bevarede håndskrifter af årbøgerne, men ikke i det til grund for Ludewigs udgave (*Reliquiæ manuscriptorum IX, 1*) liggende håndskrift¹⁾.

¹⁾ Om håndskriftforholdet se A. D. Jørgensen, *Bidrag til Nordens hist. i Middelald.* 216 ff. Denne forfatter tildeler det ene af de bevarede håndskrifter, et fragment fra c. 1300 (*Arnemagn. saml.* 843, 4°), en særlig betydning, idet han mener, at dette håndskrift repræsenterer en ejendommelig (ældre) form af årbøgerne, der manglede de bibel- og verdenshistoriske notitser, som findes i de to andre håndskrifter, der er udgivne af Waitz i *Nordalbing. Studien V, 7* og af Langebek i *Scr. rer. Dan. I, 212*. Dette håndskrift skulde altså have begyndt årbøgerne med den lille sagnkrønike. Denne A. D. Jørgensens